

DOI: 10.46340/eujem.2020.6.2.17

Наталія Драбчук*Державний вищий навчальний заклад Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна***МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ****Nataliia Drabchuk**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5965-9959>*State Higher Educational Institution Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine***RESEARCH METHODOLOGY OF ECONOMIC
EFFICIENCY OF LAND RESOURCES**

The successful functioning of agricultural enterprise which uses land resources is achievable due to the application of certain methodological support. Most of the methods of research of economical use of land resources are based on general and frequently acceptable research techniques that are not well adapted to the modern processes of the use of land. A methodology for researching the economic efficiency of land use for agricultural enterprises has been developed, which includes methodological principles, methods, and approaches. Taking into account the above methodological aspects will make it possible to effectively implement the process of land use, its improvement, competitiveness and economic growth in the current market conditions, as well as environmental safety.

Keywords: research methodology, economic efficiency, agricultural enterprise, land resources, methodological basis, methods, approaches, principles.

Постановка проблеми. Дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах є досить складним процесом, який потребує відповідного методологічного забезпечення. Методологія дослідження ефективного економічного землекористування, яку використовують сьогодні сільськогосподарські підприємства в основному базується на загальнонаукових та загальноприйнятих прийомах дослідження, які значно понижують ефективність їх застосування, а відповідно і результативність. До того ж, вони зовсім не адаптовані до сучасних умов та процесів землекористування, тому розроблення методології дослідження ефективності використання земельних ресурсів, яка б ґрунтувалась на сучасних підходах та враховувала специфіку діяльності сільськогосподарського підприємства, а також безпеку навколишнього середовища, є важливим завданням, вирішення якого має велике практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження методології економічної ефективності використання земельних ресурсів знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як А. С. Бородіна, В. Г. В'юн, А. С. Гальчинський, В. В. Горлачук, О. І. Гуроров, О. І. Дребот, Й. С. Завадський, О. П. Кириленко, І. В. Кошкалда, В. М. Михайлов, Г. Л. Монастирський, Р. М. Панас, Б. О. Сидорук, О. М. Філіпенко, Ф. Д. Швець та ін. Зокрема, В. М. Михайлов розглядає методологію як вчення про метод¹, О. П. Кириленко трактує методологію як науку про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності². Результати дослідження засвідчують, що застосована методологія економічно ефективного землекористування, сприяє

¹ Михайлов, В. М., Попова, Л. О., Чуйко, Л. О., Прядко, О. М., Тарасов, І. Ю. (2014). *Методологія та організація наукових досліджень*. Харків: ХДУХТ.

² Кириленко, О. П., Письменний, В. В., Ткачук, Н. М. та ін. (2012). *Методика та організація наукових досліджень*. Тернопіль: Економічна думка.

підвищенню ефективності та покращенню якості діяльності сільськогосподарського підприємства. Це підтверджує актуальність і доцільність подальшого вивчення даного питання.

Постановка завдання. Метою даної роботи є обґрунтування методології дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне функціонування сільськогосподарського підприємства, яке використовує земельні ресурси, забезпечується за допомогою застосування сучасної методології землекористування.

У науковій літературі методологія (грец. *methodos* – спосіб пізнання й *logos* – вчення) трактується як концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища¹; система певних правил, принципів і операцій, що застосовують у тій чи іншій сфері діяльності (у науці, політиці, мистецтві тощо)²; концептуальний виклад мети, змісту і методів дослідження, які забезпечують отримання об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища³; “філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, застосування принципів світогляду до процесу пізнання і духовної діяльності”, яке ґрунтується на законах діалектики⁴. Визначення методологічної основи будь-якого наукового дослідження є вихідним пунктом та фундаментом для досягнення поставлених завдань.

Методологія агроекономічних досліджень – це система принципів, положень, методів і моделей аналізу або прогнозування розвитку економічних процесів і об'єктів агропромислового комплексу, сільського господарства, сільської місцевості⁵. Отже, методологія дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів визначає основні *засади, методи, підходи та принципи* його здійснення (рис. 1).

Важливими *методологічними засадами*, які, на нашу думку необхідно враховувати при визначенні економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, є: врахування географічного розташування сільськогосподарського підприємства; врахування кліматичних умов; проведення агрохімічного обстеження земельних ресурсів; проведення рекультивації ґрунтів; виявлення можливостей оптимізації використання земельних ресурсів; впровадження заходів органічного землеробства; збалансованість використання земельних ресурсів; вилучення з обороту підприємства малопродуктивних і деградованих земель; посилення державної політики та контролю щодо використання земельних ресурсів; врахування соціальних аспектів праці робочого персоналу; застосування високоефективних технологічних процесів та технологій; застосування новітньої техніки; забезпечення виробництва якісної і натуральної продукції; охорона навколишнього середовища.

Врахування географічного розташування сільськогосподарського підприємства. Розміщення сільського господарства відбувається з урахуванням впливу багатьох факторів, до яких належать: клімат, якість ґрунтів, рельєф місцевості, склад і структура сільськогосподарських угідь, віддаленість міст та промислових центрів, розвиток транспорту та транспортних шляхів, а також міжнародний поділ праці. Вище наведені фактори формують відповідні умови розвитку сільськогосподарського підприємства та сприяють поглибленню суспільного поділу праці в аграрній сфері виробництва. Географічне розташування сільськогосподарського підприємства є досить важливою передумовою для залучення іноземних інвестицій та для впровадження новітніх перспективних технологій.

Врахування кліматичних умов. Важливою умовою для ефективного використання земельних ресурсів та формування великого потенціалу агропромислової галузі є кліматичні умови, адже вони дозволяють отримувати високі врожаї сільськогосподарських культур, проте із врахуванням специфіки дозрівання самої культури (мається на увазі склад ґрунту, температура, вологість, опади та ін. фактори, які необхідні рослині у певній кількості для якісного дозрівання).

¹ Швець, Ф. Д. (2016). *Методологія та організація наукових досліджень*. Рівне: НУВГП.

² Гуторов, О. І. (2017). *Методологія та організація наукових досліджень*. Харків: ХНАУ.

³ Гальчинський, А. С. (2010). *Економічна методологія*. Київ: АДЕЛЬФ.

⁴ Філіпенко, А. С. (2005). *Основи наукових досліджень*. Київ: Академвидав.

⁵ Бородіна, О. М. (2004). Системний підхід у сучасних агроекономічних дослідженнях. *Економіка і прогнозування*, 4, 39-48.

Проведення агрохімічного обстеження земельних ресурсів. Економічна ефективність залежить від родючості ґрунтів та доступності елементів живлення. Не можливо отримати високі врожаї не володіючи інформацією про стан земельної ділянки. Саме тому, проведення агрохімічного обстеження ґрунтів – це фундамент, на якому будується вся система удобрення та економіка сільськогосподарського підприємства. Своєчасно проведений агрохімічний аналіз ґрунту дозволить розробити збалансовану систему живлення рослин та уникнути негативних наслідків.

Проведення рекультивції ґрунтів. Важливим для економічно ефективного землекористування є не тільки вдосконалення та охорона наявних земельних ресурсів, але й відновлення пошкоджених за рахунок проведення заходів, основна мета яких полягає у поєднанні і застосуванні високоефективних технологічних процесів і технологій з відновлення родючості землі. Ми погоджуємось із думкою Р. М. Панаса, який вважає, що проведення різноманітних заходів із рекультивції ґрунтів дозволить “не лише часткове перетворення природних територіальних комплексів, порушених промисловістю, але й створення на їх місці ще більш продуктивних і раціонально організованих елементів культурних, антропогенних ландшафтів, поліпшення умов навколишнього природного середовища”¹.

Виявлення можливостей оптимізації використання земельних ресурсів. Для економічно ефективного землекористування важливою є така організація виробничого процесу, під час якої земельні ресурси будуть використовуватись найраціональніше, а їх продуктивні властивості забезпечуватимуть не тільки урожайність, але й збереження родючості ґрунтів.

Впровадження заходів органічного землеробства. Сільськогосподарські підприємства потребують застосування у землекористуванні біологічних факторів підвищення родючості ґрунтів, агротехнологічних заходів захисту рослин, а також застосування комплексу інших заходів (розширення вирощування бобових,

рослинних залишків, гною, зелених добрив, ін. органічних відходів та сирих мінеральних добрив), які забезпечують натуральне та екологічне виробництво сільськогосподарської продукції та сировини.

Збалансованість використання земельних ресурсів. Для досягнення ефективного використання земельних ресурсів, необхідно враховувати взаємозв'язки і взаємозумовленості природних властивостей землі, соціально-економічних та екологічних чинників, які у сукупності збалансовані по ресурсах і скоординовані за часом заходів.

Вилучення з обороту підприємства малопродуктивних і деградованих земель. Економічно ефективно використання землі має спрямовуватись на раціональність діяльності сільськогосподарського підприємства, тобто на переведенні у категорію природних кормових угідь і заліснення непридатних для сільськогосподарського виробництва і економічно неприбуткових земельних ресурсів.

Посилення державної політики та контролю щодо використання земельних ресурсів. Здійснення державного контролю щодо використання та охорони земель полягає у дотриманні земельного законодавства, раціонального й ефективного використання земельних ресурсів та забезпеченні їх охорони, збереженні родючості ґрунтів, а також збереженні навколишнього природного середовища. Також одне із головних завдань державної земельної політики полягає у формуванні стійкого агроекологічного іміджу України як країни, що виробляє якісну та натуральну сільськогосподарську продукцію за допомогою природозберігаючих технологій. Проте потрібно пам'ятати, що “найефективніше вирішення проблеми поліпшення використання земель сільськогосподарського призначення на нинішньому етапі неможливе без виваженої й послідовної державної політики у цій сфері”².

Врахування соціальних аспектів праці робочого персоналу. Для досягнення найвищих показників продуктивності праці робітників сільськогосподарського підприємства, що займається використанням земельних ресурсів, важливим є врахування не тільки їхньої заробітної плати, а також винагород, бонусів, соціального страхування, безпеки життя та здоров'я, застосування новітньої техніки.

¹ Панас, Р. М. (2008). *Раціональне використання та охорона земель*. Львів: Новий Світ.

² Дребот, О. І., Височанська, М. Я. (2016). Концептуальні засади збалансованого використання земельних ресурсів у сільському господарстві. *Збалансоване природокористування*, 4, 131-137.

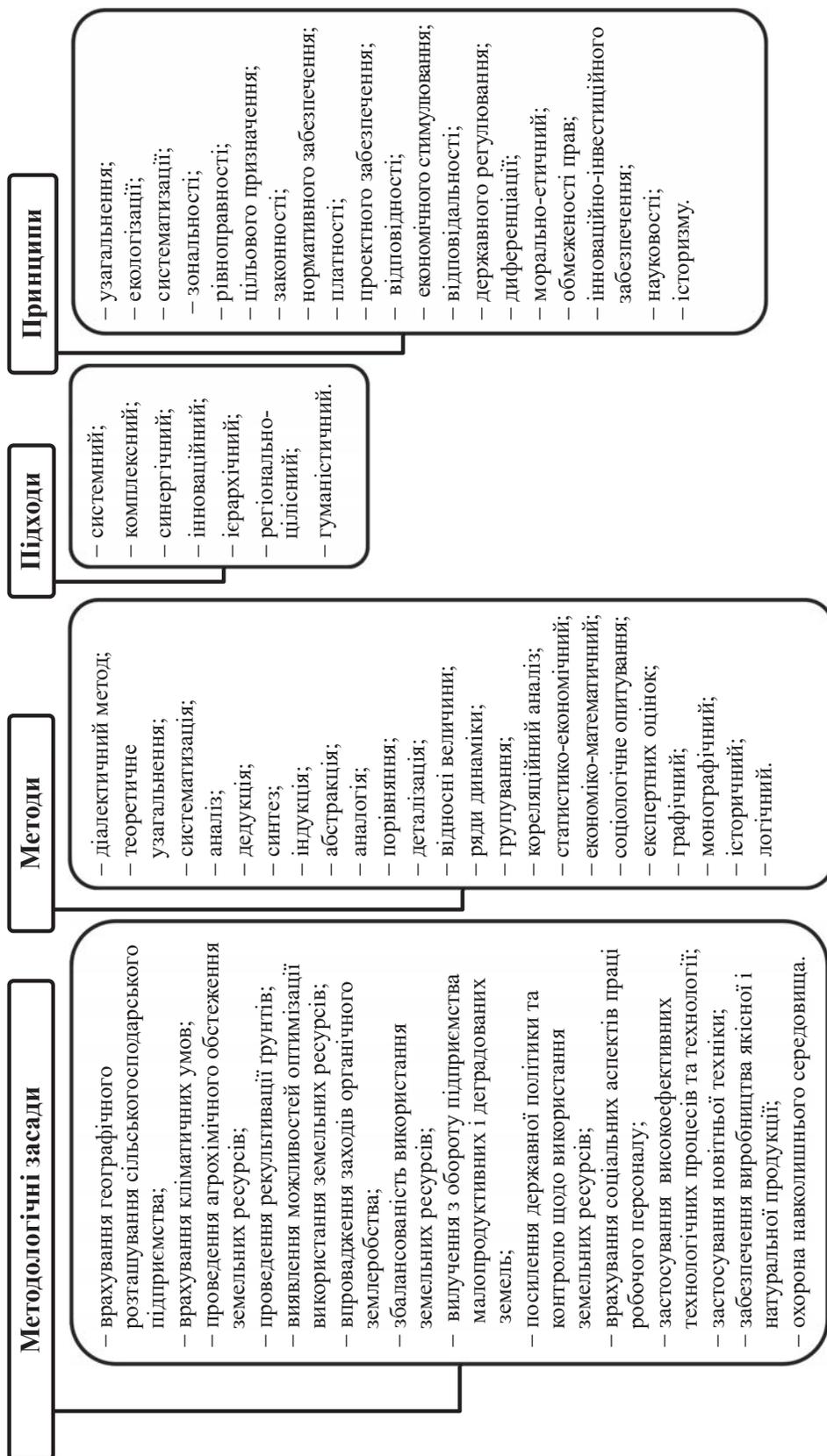

Рис. 1. Методологічні засади, методи, підходи та принципи економічної ефективності використання земельних ресурсів

Джерело: розроблено автором

Застосування високоефективних технологічних процесів та технологій. Ефективне використання земельних ресурсів потребує застосування інноваційних технологій, які передбачають мінімізацію техніко-технологічного впливу на ґрунт під час його обробітку, що підвищує економічну ефективність й екологічність процесу вирощування сільськогосподарських культур, суттєве зменшення рівня витрат палива, добрив, засобів захисту рослин, скорочення використання сільськогосподарської техніки, зростання врожайності, оптимізації сівозмін, покращення стану природного середовища, використання передових технологій в аграрній галузі забезпечує прогресивний розвиток сільського господарства, а також сприяє залученню інвестицій, зміцненню економічної та технологічної безпеки.

Застосування новітньої техніки. Сільськогосподарські підприємства для досягнення високих показників економічної ефективності землекористування, а також виробництва конкурентоспроможної продукції як за якістю, так і ціною повинне використовувати у своїй діяльності новітню техніку.

Забезпечення виробництва якісної і натуральної продукції. Використання земельних ресурсів має відбуватись із врахуванням таких умов, які забезпечать виробництво великої кількості якісної та натуральної продукції, яка відобразить високі показники економічно ефективного землекористування.

Охорона навколишнього середовища. Діяльність сільськогосподарського підприємства має проводитись не тільки безпосередньо у сфері землекористування, але й враховувати безпеку навколишнього середовища від результатів свого виробництва (дотримання санітарних норм, своєчасна утилізація та переробка відходів, збереження та не забруднення довкілля).

Дослідження будь-якої сфери діяльності людини здійснюється за допомогою відповідної методики. Методика дослідження є фіксованою сукупністю прийомів практичної діяльності, що приводить до заздалегідь визначеного результату¹. Ф. Д. Швець трактує методику вченням про особливості застосування окремого методу чи системи методів². Метод (грец. *methodos* – спосіб пізнання) вважається способом, шляхом пізнання та практичного перетворення реальної дійсності, система прийомів та принципів, що регулюють практичну та пізнавальну діяльність людей³.

У процесі дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах застосовуються як *загальні* так і *методичні методи*, зокрема, діалектичний метод, теоретичне узагальнення, систематизація, аналіз, дедукція, синтез, індукція, абстракція, аналогія, порівняння, деталізація, відносні величини, ряди динаміки, групування, кореляційний аналіз, статистико-економічний, економіко-математичний, соціологічне опитування, експертних оцінок, графічний, монографічний, історичний, логічний.

Одним із важливих узагальнювальних наукових методів, яким користуються економісти, досліджуючи закономірності соціально-економічної системи або її окремих елементів, є *діалектичний метод*⁴. Даний метод використовується для визначення взаємозв'язку та взаємозалежності між економічними явищами і процесами, які є характерними для ефективності використання земельних ресурсів, у результаті їхнього безперервного розвитку та змін, які відбуваються. Вище наведений метод дозволяє сформулювати систему показників та різні варіанти оцінки економічної ефективності землекористування.

За допомогою *методу теоретичного узагальнення* здійснюється дослідження напрацювань вчених у галузі економічної ефективності та уточнення основних понять, які пов'язані із ефективним використанням земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Для впорядкування теоретичних аспектів, понять, поглядів та думок дослідників на економічну ефективність використання земельних ресурсів застосовується *метод систематизації*.

Методи аналізу та дедукції використовують при вивченні основних економічних показників господарської діяльності агропромислових підприємств, оскільки кожен з них враховують при визначенні ефективності використання земельних ресурсів, що дозволяє зробити правильні висновки про ефективність на основі вивчення елементів кожного показника окремо.

¹ Михайлов, В. М., Попова, Л. О., Чуйко, Л. О., Прядко, О. М., Тарасов, І. Ю. (2014). *Методологія та організація наукових досліджень*. Харків: ХДУХТ.

² Швець, Ф. Д. (2016). *Методологія та організація наукових досліджень*. Рівне: НУВГП.

³ Кириленко, О. П., Письменний, В. В., Ткачук, Н. М. та ін. (2012). *Методика та організація наукових досліджень*. Тернопіль: Економічна думка.

⁴ Кошкалда, І. В. (2012). *Земельні відносини в аграрному секторі економіки України*. Харків: Гриф.

Об'єднання вище наведених показників для визначення загальної економічної ефективності відбувається за допомогою *методів синтезу та індукції*, які показують перехід від окремого чинника до узагальнення.

За допомогою *методу абстракції* відбувається зосередження тільки на використанні земельних ресурсів, без урахування несуттєвих властивостей, рис та інших факторів.

Метод аналогії застосовується при вивченні сутності економічної ефективності і пов'язаних із нею понять, а також при внесенні пропозицій щодо вдосконалення економічної механізму використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Для оцінки показників ефективності використання земельних ресурсів використовується *метод порівняння* (зіставлення показників за певний період часу), *деталізації* (розподіл загальних і зведених показників на їх складові). *Відносні величини та ряди динаміки* застосовуються для аналізу умов та заходів з використання земельних ресурсів.

Метод групування здійснюється шляхом об'єднання економічних показників у групи за певними спільними ознаками для виявлення між ними взаємозв'язків, використовується для визначення типових агропромислових підприємств та порівняння показників оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів цими підприємствами.

Кореляційний аналіз використовують для встановлення взаємозалежності між специфічними показниками економічної ефективності та результативними показниками діяльності сільськогосподарського підприємства.

Для аналізу структурних змін у використанні земельних ресурсів, а також ефективності їх використання застосовують *статистико-економічний метод*, для вивчення масових явищ і процесів.

Економіко-математичний метод дозволяє широко використовувати прийоми математичної статистики для визначення типу зміни явищ економічної ефективності та достовірності отриманих середніх величин економічних показників.

Для збору даних в усному чи письмовому варіанті, за наперед складеними питаннями при анкетуванні працівників сільськогосподарського підприємства використовується *соціологічне опитування*.

Метод експертних оцінок дає можливість залучити висококваліфікованих незалежних фахівців для отримання висновків щодо оцінки економічних явищ і зв'язків, вагомості загальних і часткових показників економічної ефективності використання земельних ресурсів.

Відображення даних дослідження у вигляді таблиць та рисунків для зрозумілості та наочності відбувається завдяки *графічному методу*.

Монографічний метод застосовують для поглибленого вивчення організації, розвитку та вдосконалення використання земельних ресурсів окремих агропромислових підприємств.

Історичний та логічний методи використовують для визначення актуальності проблеми та удосконалення економічного механізму використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Окрім методів, важливе значення у методології дослідження мають підходи. Підхід трактується як сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого, що-небудь, ставлення до кого, чого-небудь¹.

На наш погляд основним *підходами* щодо економічної ефективності використання земельних ресурсів є системний, комплексний, синергійний, інноваційний, ієрархічний, регіонально-цілісний, гуманістичний.

Системний підхід полягає у зведенні різних показників економічної ефективності до однієї загальної системи з врахуванням взаємозв'язків між ними та впливу різноманітних факторів (економічних, екологічних, кліматичних, соціальних, технічних, політичних, правових та ін.) на процес використання земельних ресурсів. Отриманий проектний результат використовується, щоб підвищити якість вирішення одного або декількох основних завдань.

Для реалізації системного підходу до дослідження земельно-ресурсного потенціалу обов'язковим є застосування *комплексного підходу*, який дозволяє усесторонньо врахувати всі елементи та процеси пов'язані з використанням сільськогосподарськими підприємствами землі на всіх її етапах. Комплексний підхід вимагає застосування "принципу діаманту" до реалізації

¹ Завадський, Й. С., Осовська, Т. В., Юшкевич, О. О. (2006). *Економічний словник*. Київ: Кондор.

поставлених завдань, що полягає в дослідженні різних граней економічного розвитку земельних ресурсів з різних точок зору та концептуальних зрізів розвитку аграрної галузі і сільських територій, загалом. Так, дослідження модернізації аграрної галузі обов'язково має враховувати компоненти природного середовища, екологічні аспекти розвитку, можливості соціального розвитку сільських територій, оскільки економічна складова загальносистемного розвитку земельних ресурсів лише в поєднанні з іншими видами його розвитку спроможна забезпечити збалансованість землекористування¹.

Синергійний підхід в аграрній сфері застосовують для дослідження та вивчення всіх аспектів економічного використання земельних ресурсів, розглядаючи його згідно із законом синергії, за яким “будь-яка система має такий набір ресурсів, за якого її потенціал завжди буде або значно більшим від простої суми потенціалів ресурсів, що до неї входять, або істотно меншим”².

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства на сучасному ринку можна забезпечити використовуючи *інноваційний підхід*, який полягає у пошуку та застосуванні новітньої модернізованої техніки та ноу-хау, щодо процесів використання земельних ресурсів та безпеки навколишнього середовища.

Ієрархічний підхід використовують для розвіювання стереотипних поглядів, які склались на протязі певного часу щодо розвитку системи використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Регіонально-цілісний підхід зумовлює взаємозалежність між соціальною, екологічною та економічною системами щодо ефективного землекористування в сільськогосподарській галузі. Мається на увазі формування відносин щодо екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища у процесі використання підприємствами земельних ресурсів.

Гуманістичний підхід обґрунтовує необхідність виокремлення людини як центрального елемента будь-якої організації та забезпечення соціального розвитку землекористування на підприємстві (підвищення рівня зайнятості і безпеки життя людей, скорочення тривалості робочого тижня без зменшення заробітної плати, ліквідація важкої фізичної праці та ін.)

Однією з важливих складових методики ефективності використання земельних ресурсів є принципи. Принцип (від лат. *principium* – основа, початок) – це головне вихідне положення наукової теорії, що виступає як перше й найабстрактніше визначення ідеї як початкової форми систематизації знань³.

Принципами економічної ефективності називають “теоретичні узагальнення, що містять допущення, усереднення, які відображають певні тенденції розвитку економічної системи”^{4,5}.

До основних *принципів* економічної ефективності використання земельних ресурсів належать:

- *принцип узагальнення* передбачає розгляд системи використання земельних ресурсів в цілому, таким чином кожна категорія землекористування буде повністю охоплена, і економічно зростатиме;
- *принцип екологізації* базується на екологічній безпеці та рівновазі всіх процесів, які відбуваються у природі, для досягнення міцної економіки;
- *принцип систематизації* забезпечує єдність компонентів системи ефективного використання земельних ресурсів і середовища, в якому вони знаходяться;
- *принцип зональності*, що зумовлюється врахуванням природних та економічних умов зони, району, господарства сільського підприємства;
- *принцип рівноправності* забезпечує рівні права власності й господарювання земельними ресурсами громадянам, юридичним особам, територіальним громадам;
- *принцип цільового призначення* ґрунтується на використанні земельних ресурсів у відповідності зі встановленою ціллю та має важливе значення для економічної ефективності землекористування;

¹ Сидорук, Б. О. (2017). Методологічні підходи до оцінки економічної ефективності сільськогосподарського землекористування. *Економічний дискурс*, 2, 172-180.

² Монастирський, Г. Л. (2008). *Теорія організації*: навчальний посібник. Київ: Знання.

³ Гуторов, О. І. (2017). *Методологія та організація наукових досліджень*. Харків: ХНАУ.

⁴ В'юн, В. Г., Семикін, О. М. (2003). Закономірності та наукові принципи розвитку раціонального землекористування. *Землевпорядний вісник*, 4, 4-9.

⁵ Горлачук, В. В. (1996). *Еколого-економічні проблеми раціонального землекористування Західної України*. Львів: Фенікс.

– *принцип законності* полягає в тому, що земельні ресурси повинні використовуватися згідно із вимогами чинного законодавства незалежно від форм власності й господарювання;

– *принцип нормативного забезпечення* реалізується через сукупність законодавчих актів і нормативних документів, що спрямовані на створення економічно ефективної системи використання земельних ресурсів;

– *принцип платності* передбачає сплату земельного податку або орендної плати за використання земельних ресурсів, виходячи із грошової оцінки земель і розташування використовуваної земельної ділянки;

– *принцип проектного забезпечення* передбачає реалізацію права власності на землю або користування нею на основі відповідної землевпорядної документації (проекти відведення земельної ділянки, схеми, робочі проекти тощо);

– *принцип відповідності* зумовлює необхідність органічної відповідності використання земельних ресурсів соціально-економічним і духовним потребам суспільства;

– *принцип економічного стимулювання* передбачає надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними і регіональними програмами щодо використання та охорони земельних ресурсів;

– *принцип відповідальності* передбачає цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність за порушення земельного законодавства та правил використання земельних ресурсів;

– *принцип державного регулювання* ґрунтується на веденні політики, що спрямована на захист вітчизняних товаровиробників, встановлює важливі параметри купівлі-продажу землі, її оренди, забезпечує пільгове кредитування, дотації, страхування ризиків на випадок стихії та ін.;

– *принцип диференціації* полягає в диференційованому використанні схилених, еродованих і малопродуктивних, техногенно забруднених, зрошуваних й осушуваних земель з органомними ґрунтами, а також диференційованому розміщенні посівів сільськогосподарських культур в залежності від якості ґрунтового покриву, рельєфу, рівня зволоженості ґрунтів та ін.;

– *морально-етичний принцип* передбачає зберігати всі природні властивості земельних ресурсів, зменшувати частку внесення гербіцидів, пестицидів, ущільнення ґрунту, знижувати рівень його забрудненості;

– *принцип обмеженості прав* забезпечує регламентований режим використання земельних ресурсів у межах охоронних зон, у зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зон, у зонах особливого режиму використання земельних ресурсів та ін.;

– *принцип інноваційно-інвестиційного забезпечення* передбачає реалізацію довгострокових науково-технічних програм, фінансування фундаментальних досліджень, розробку та впровадження нових, ресурсозберігаючих технологій з метою збереження родючості ґрунтів, поліпшення соціально-економічного та екологічного становища;

– *принцип науковості* полягає у забезпеченні органів управління використання земельних ресурсів інформацією про новітні досягнення у галузі землевпорядкування, законодавчими і нормативними документами, програмами, показниками соціального й економічного розвитку регіону чи України в цілому;

– *принцип історизму* ґрунтується на вивченні та врахуванні досвіду ефективного використання земельних ресурсів.

Висновки. Дослідження методологічних аспектів економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах охоплює методологічні засади, наукові методи, підходи та принципи, які є науковою базою, що дозволяє комплексно досліджувати питання економічно ефективного сільськогосподарського землекористування.

Врахування вище наведених методологічних аспектів сприятиме ефективному здійсненню процесу використання земельних ресурсів, його удосконаленню, конкурентної спроможності, економічному зростанню та стабільному функціонуванню господарюючих суб'єктів аграрної галузі в сучасних ринкових умовах.

References:

1. Borodina, O. M. (2004). Systemnyi pidkhid u suchasnykh ahroekonomichnykh doslidzhenniakh [Systematic approach in modern agro-economic research]. *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics and forecasting], 4, 39-48. [in Ukrainian].
2. Drebot, O. I., Vysochanska, M. Ya. (2016). Kontseptualni zasady zbalansovanoho vykorystannia zemelnykh resursiv u silskomu hospodarstvi [Conceptual principles of balanced use of land resources in agriculture]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia* [Balanced nature management], 4, 131-137. [in Ukrainian].
3. Filipenko, A. S. (2005). *Osnovy naukovykh doslidzen* [Basics of the scientific research]. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian].
4. Halchynskyi, A. S. (2010). *Ekonomichna metodolohiia: kurs leksii* [Economic methodology: a course of lectures]. Kyiv: ADELFA. [in Ukrainian].
5. Horlachuk, V. V. (1996). *Ekoloho-ekonomichni problemy ratsionalnoho zemlekorystuvannia Zakhidnoi Ukrainy* [Ecological and economic problems of rational land use in Western Ukraine]. Lviv: Feniks. [in Ukrainian].
6. Hutorov, O. I. (2017). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzen: navchalnyi posibnyk* [Research methodology and organization: a textbook]. Kharkiv: KhNAU. [in Ukrainian].
7. Koshkald, I. V. (2012). *Zemelni vidnosyny v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy*. [Land relations in the agrarian sector of Ukrainian economy]. Kharkiv: Hryf. [in Ukrainian].
8. Kyrylenko, O. P., Pysmennyi, V. V., Tkachuk, N. M. and others (2012). *Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzen* [Methodology and organization of scientific research]. Ternopil: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].
9. Monastyrskyi, H. L. (2008). *Teoriia orhanizatsii: navchalnyi posibnyk* [Organization theory: a textbook]. Kyiv: Znannia. [in Ukrainian].
10. Mykhailov, V. M., Popova, L. O., Chuiko, L. O., Priadko, O. M., Tarasov, I. Yu. (2014). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzen: navchalnyi posibnyk* [Research methodology and organization: a textbook]. Kharkiv: KhDUKHT. [in Ukrainian].
11. Panas, R. M. (2008). *Ratsionalne vykorystannia ta okhorona zemel* [Rational use and protection of land]. Lviv: Novyi Svit. [in Ukrainian].
12. Shvets, F. D. (2016). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzen* [Methodology and organization of scientific research]. Rivne: NUVHP. [in Ukrainian].
13. Sydoruk, B. O. (2017). Metodolohichni pidkhody do otsinky ekonomichnoi efektyvnosti silskohospodarskoho zemlekorystuvannia [Methodological approaches to assessing the economic efficiency of agricultural land use]. *Ekonomichnyi dyskurs* [Economic discourse], 2, 172-180. [in Ukrainian].
14. Vjiun, V. H., Semykin, O. M. (2003). Zakonomirnosti ta naukovy pryntsyipy rozvytku ratsionalnoho zemlekorystuvannia [Regularities and scientific principles of rational land use development]. *Zemlevporiadnyi visnyk* [Land management newsletter], 4, 4-9. [in Ukrainian].
15. Zavadskyi, Y. S., Osovska, T. V., Yushkevych, O. O. (2006). *Ekonomichnyi slovnyk* [Economic Dictionary]. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].